

Arvio toimintamallista: Kokemuksia välittäen – kokemustoimijoiden työtehtävien välitystoiminta

Kokemustoimijoiden työtehtäviä koordinoiva taho ohjaa kokemustoimijat ja ammattilaiset yhteen ja tukee kokemusasiantuntijoita työssään.

Malli on arvioitu¹ osana Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokran ja Euroopan sosiaalirahaston TL 5 -hankkeiden Osallisuuden palaset -kehittämistyötä. Arvio on tehty Sokra-hankkeen päätoteuttaja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa.

Kehittäjä

Kokemus kohottaa -hanke (ESR 19.12.2016–31.3.2019), Balanssi ry.

Kehittäjän yhteyshenkilö: Taina Viro, projektikoordinaattori, taina.viro(at)balanssia.fi, Heli Tranberg, projektityöntekijä, heli.tranberg(at)balanssia.fi, Balanssi ry.

Samankaltaista toimintaa on kehitetty myös

- Mielen ry:n kokemusasiantuntijatoiminta
- A-klinikkasäätiön KokeNet

Mallin kuvaus

Kokemuksia välittäen -malli on kokemustoiminnan työtehtävien koordinointiin ja kokemusasiantuntijoiden tukemiseen kehitetty toimintakonsepti. Se perustuu kokemusasiantuntijakoulutuksen käyneiden kokemusasiantuntijoiden ja mielenterveyden hoidon ammattilaisten yhteistyöhön. Välitystoiminta toteutuu siten, että kokemusasiantuntijatoimijoita työtehtävään tarvitseva taho ottaa yhteyttä järjestön (tässä Balanssi ry:n) tai muun kokemustoiminnasta vastaavaan tahon työntekijään (koordinaattoriin), joka välittää työtehtävän sopivalle henkilölle. Koordinaattori tukee osapuolia tehtävän asianmukaisessa ja inhimillisessä toteuttamisessa: hän tukee

¹ Malli on arvioitu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa kehitettyjen osallisuuden osa-alueiden ja lupaavan käytännön kriteerien näkökulmista Sokran toimesta hankkeen dokumentaatiota hyödyntäen.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

kokemusasiantuntijaa ja mahdollistaa kokemusasiantuntijoiden vertaistuen toteutumisen sekä työnohjauksen ja ohjaa työtehtävän tilannutta taho asianmukaiseen toimintaan.

Kokemusasiantuntijoiden tärkein työkalu on oman tarinan kokoaminen ja sen hyödyntäminen eri tehtävissä. Työntekijä ja vertaiset auttavat erityisesti koulutettuja kokemusasiantuntijoita työstämään ja jalostamaan omaa tarinaa sen muuttuessa elämäkokemuksen myötä.

Työtehtävinä kokemusasiantuntijat pääsevät muun muassa kehittämään sosiaali- ja terveystalvueluita, toimimaan vertaistukena ja ohjaamaan ryhmiä sekä toimimaan vapaaehtoisina eri tehtävissä kiinnostuksen ja taitojen mukaan.

Kohderyhmä

Kohderymänä välitystoiminnassa ovat yhtäältä kokemusasiantuntijat, jotka tarjoavat osaamistaan, ja toisaalta erilaiset toimijatahot (ammattilaiset, sote-palvelujen tuottajat, oppilaitokset jne.), jotka tarvitsevat kokemusasiantuntijoita tuomaan kokemusperäistä tietoa ammattilaisille, opiskelijoille ja asiakkaille erilaisiin toimintaympäristöihin ja erilaisiin työtehtäviin.

Toiminnan tarpeellisuus ja toimintaympäristö

Toimintamallissa korostuu mielenterveyskokemus. Kokemustiedon merkitys nähdään yhä tärkeämmässä roolissa potilaiden vertaistuen vahvistamisessa sekä hoidon ja käytänteiden kehittämisessä. Toiminnassa pyritään vähentämään eriarvoisuutta tekemällä mielenterveyttä ja mielenterveyden ongelmia näkyväksi sekä rikkomalla stigman voimaa esimerkiksi yleisöluennoin ja -tapahtumin.

Kokemusasiantuntijoiden työtehtävien välitystoiminta on tarpeen, jotta kokemusasiantuntijat pääsevät toteuttamaan kokemusasiantuntijatehtäviä eri toimintaympäristöihin kuten mielenterveyspalveluita tuottaviin yksiköihin ja oppilaitoksiin, saavat tukea ja työnohjausta tehtävien toteuttamiseen sekä tukea asianmukaiseen palkkaukseen. Myös työn tarjoajat hyötyvät toiminnasta voidessaan tilata monenlaista osaamista keskitetysti ja tuetusti. Kokemusasiantuntijatoimintaa koordinoiva taho tarjoaa lisäksi valmennusta ja tukea ammattilaisille, jotka ovat kiinnostuneet vahvistamaan kokemusasiantuntijoiden osaamisen hyödyntämistä työssään.

Mallin kehittämisen toimintaympäristössä Lapin alueella toimii erilaisia kokemuksellisia asiantuntijoita. He ovat mukana moninaisissa tehtävissä sosiaali- ja terveystalvuelujen suunnittelussa, toteutuksessa, kehittämisessä ja arvioinnissa sekä alan ammattilaisten ja opiskelijoiden koulutuksessa ja seminaareissa.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Lappi on alueena laaja, välimatkat ovat pitkiä ja vertaistuen saaminen alueille on haastavaa, minkä vuoksi keskitetty tuki ja työtehtävien välitys on tarpeen. Kasvokkaisen tuen lisäksi muun muassa Balanssi ry:ssä kehitetään edelleen myös virtuaaliyhteyden avulla toimivia palveluita kuten vertaistukea. Tässä koordinoivalla taholla on rooli myös työkalujen kuten tietokoneyhteyksien tarjoajana. Kokemusasiantuntijoiden vertaistukea ja työnohjauksellista ja koulutuksellista tukea tarjotaan jo nyt videovälitteisenä kokemusasiantuntijatoiminnassa mukana oleville.

Kokemusasiantuntijuutta voi hyödyntää myös muussa yhdistystoiminnassa ja vapaaehtoistoiminnan tukena, vaikka ei ”julistautuisikaan” mielenterveystyön kokemustoimijaksi. Oma kokemus hiljaisena tietona tukee mielenterveyskuntoutujien kohtaamista. Työn ja vertaistuen välittämisen lisäksi Kokemuksia välittäen -mallin toiminnassa onkin keskeistä yhdessä oleminen, vertaistoiminta ja muun muassa oman jaksamisen vahvistaminen esimerkiksi ryhmätoiminnan avulla.

Toiminnan levittäminen

Toimintamallin toteuttaminen edellyttää toteuttajataholta ammatillista sote-alan osaamista, ymmärrystä kokemusasiantuntijatoiminnasta ja sen substanssialoista, verkostotyön-, viestintä- ja markkinointiosaamista, tietoa työ- ja etuusasioista sekä pysyväisluonteista toimintaa pitkäjänteisen toiminnan mahdollistamiseksi. Toiminta käsittää sekä kokemustoimijoiden kuntoutumisen tukea että verkostoitumista sosiaali- ja terveystalouden toimijoiden kanssa osallisuuden asiantuntijana.

Työn välittäminen

Kokemusasiantuntijatoimijoita toiminnan kehittämiseen, infoihin sekä vertaistukeen ja ryhmiin mukaan haluava taho ottaa yhteyttä järjestön työntekijään ja kertoo, millaiseen tapahtumaan tarvitsee kokemusasiantuntijaa. Kokemustoimintaa koordinoiva työntekijä välittää pyynnön henkilölle, joka voisi olla sopiva hoitamaan tehtävän. Kokemustoimija ottaa halutessaan tehtävän vastaan ja toteutuksesta sovitaan yhdessä.

Työn välittäminen toteutuu toimeksiantoina. Osaamisen tilaajalla ja osaamisen tarjoajalla on riittävä yhteisymmärrys toteutuksesta: millaista kokemusta ja osaamista tarvitaan, millaisesta työtehtävästä on kyse (toiminnan luonne, vastuu, aika, paikka, kohderyhmä jne.). Työn välittäjä tukee osapuolia sovittamaan tarpeen ja työn toteutuksen yhteen.

Kokemustoimija saa tukea toimintaa koordinoivalta taholta myös kokemustoimijatehtävän jälkipuintiin.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Työtehtävät

Toiset kokemustoimijat esittävät tarinansa mieluiten suurelle yleisölle, osa valitsee kahdenkeskisen vertaistuen. Kokemusasiantuntija voi toimia ryhmien ohjaajana yksin tai työntekijän työparina, kahvilatoiminnassa, markkinoinnissa ja tiedottamisessa sekä tapahtumien järjestäjänä, suunnittelijana ja toteuttajana.

Työnohjaus ja tuki

Kokemusasiantuntijoille järjestetään jatko- ja täydennyskoulutusta sekä verkostoivaa vertaistukea pitkäjänteisen työn ja jaksamisen mahdollistamiseksi. Heille tarjotaan tukea, ohjausta ja jatkokoulutusta niin yksilö- kuin ryhmämuotoisena. Kokemusasiantuntijoita varten järjestetään vertaistapaamisia, koulutuksia ja ohjausta. Yhteydenpito kokemustoimijoiden kanssa on tärkeää, vaikka toimeksiantoihin osallistumiseen tulisikin taukoa.

Kokemusasiantuntijoille järjestetään työnohjausta, jossa kokemustoiminnassa tarvittavia valmiuksia ja taitoja pääsee kehittämään. Työnohjauksessa on esimerkiksi käyty läpi todellisia tai hypoteettisia haastavia tilanteita sekä pohdittu omaa jaksamista ja rajoja. Työnohjauskellinen ote toteutuu osana koko Kokemuksia välittään -mallin toimintaa. Lisäksi työnohjausta on ostettu erillisenä palveluna.

Kokemusasiantuntijoille voidaan järjestää myös esimerkiksi hygieniapassi- ja ensiapukoulutusta, jotta mahdollisuus päästä uusiin työtehtäviin ja laajentamaan osaamista eri työrooleihin mahdollistuu.

Mallin arviointi: osallisuuden toteutuminen

Osallisuus omassa elämässä

Kokemuksia välittäen -mallissa tuetaan kokemustoimijoiden osallisuutta ja identiteetin rakentumista toimijoiden omassa elämässä. Kokemusasiantuntijatoimintaan voi osallistua omien kiinnostuksenkohteiden, osaamisen ja voimavarojen mukaan. Oma tapa toimia kokemusasiantuntijana löytyy kokeilemisen kautta. Tämä edistää omien vahvuuksien löytymistä.

Keskeistä toiminnassa on hyväksyvän kohtaamisen periaate. Esimerkiksi mielenterveyden haasteiden leimaavuus vaikuttaa osaltaan kokemusasiantuntijoiden kiinnittymiseen ja siksi anti-stigmatyön edistäminen on tärkeää. Toiminnassa kokemustoimijat ja osaamisen tilaajat saatetaan hyvään yhteistyöhön niin vuorovaikutuksen kuin käytännön asioidenkin näkökulmasta.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Osallisuus omassa elämässä vahvistuu jo kuntoutumisen alkuvaiheessa. Tässä toimintamallissa esimerkiksi yhteistyö sairaanhoitopiirin tai muun hoitotahon kanssa tuo potilaita yhdistystoiminnan piiriin jo intensiivijakson päätyttyä. On toiminta, johon kiinnittyä ja luoda uudenlaista identiteettiä potilaan roolista oman kokemuksensa asiantuntijaksi.

Osallisuus vaikuttamisen prosesseissa

Kokemusasiantuntijat kehittävät palveluja yhdessä ammattilaisten kanssa. Näin näkökulmat ovat monipuolisempia ja palvelujen kehittäminen asiakaslähtöisempää. Ammattilaisten tieto yhdistettynä kokemustietoon edistää osuvampien palvelujen kehittämistä; löydetään esimerkiksi asiakasnäkökulmasta ne haasteet, jotka voidaan palvelutoiminnassa ratkaista. Toiminta on merkityksellistä kokemusasiantuntijoille itselleen sekä muille mielenterveyden häiriöitä kohtaaville ja kohdanneille.

Ammattilaisten suhtautuminen kokemustietoon on toiminnan myötä muuttunut: kokemustietoon ja kokemustoimijoihin suhtaudutaan myönteisesti, tieto otetaan vakavasti ja kokemusasiantuntijoita kutsutaan mukaan palvelujen kehittämiseen.

Kokemusasiantuntijatyön ja sen välitystoiminnan edistämiseksi on järjestetty kokemusosaamista hyödyntävien ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden yhteistyöllä yhteisiä pop up -tapahtumia.

Osallisuus yhteisestä hyvästä

Kokemusasiantuntijat tarjoavat kokemusperäistä tietoa vertaisille ja ammattilaisille. Kokemustoiminnan myötä sellaiset ihmiset, jotka ovat syrjässä yhteiskunnassa, ovat saaneet oman äänensä kuuluville ja arvostusta tekemästään työstä. Kokemusasiantuntijat ovat vieneet mielenterveysasiaa eteenpäin oppilaitoksiin, messuille ja seminaareihin sekä jalkautumalla tapahtumiin esimerkiksi ostoskeskuksessa. Palvelujen kehittämisessä kokemusasiantuntijoiden panos tunnustetaan jo merkityksellisenä. Välittäjätoiminta tukee ja mahdollistaa kokemustoimijoiden omaehtoista toimintaa.

Mallin arviointi: malli lupaavana käytäntönä

Tarve kokemusasiantuntijuuden esiin tuomiselle on tullut esille paikallisessa toiminnassa muun muassa seminaareissa. Mielenterveyspuolella ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden välinen vuoropuhelu on tärkeää hoidon ja käytänteiden suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Mielenterveysasiat ovat laadultaan erilaisia kuin useimmat fyysiset sairaudet. Potilaan tai asiakkaan kokemukset antavat tärkeää tietoa ja potilailla on monenlaista osaamista sairauksista huolimatta. On ilmennyt tarvetta tämän tiedon valjastamiseen asioiden kehittämisessä.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Kokemusasiantuntijoiden välitys- ja koordinaatiotoiminnalle on ilmennyt tarve myös hankkeen toteutusvaiheessa: Esimerkiksi kokemusasiantuntijoiden rooli on merkittävä paitsi hoidon kehittämisessä, myös yksilöllisessä vertaistuksessa ja ryhmien ohjaamisessa ja suunnittelussa. Kokemusasiantuntijoita tarvitaan myös mielenterveydenhäiriöistä kertomisessa tapahtumissa ja oppilaitoksissa.

Toimintaa on kehitetty pitkäjänteisesti alueella aiemmissa kehittämishankkeissa. Lupaavalle käytännölle on syntynyt kysyntää ammattilaisten puolelta, kun keikkatarpeita ja toimeksiantoja tulee kokemusasiantuntijoille koko ajan enemmän ja kokemusasiantuntijoista on jopa pulaa. Kurssit (Vahvaxi, Jännittäjät, Kirjoittajat) ovat olleet suosittuja asiakkaiden parissa ja kiinnostusta ollut myös etänä osallistumiselle.

Kiinnostus on lisääntynyt, kun seminaareissa ja muissa tapahtumissa on tiedotettu kokemusasiantuntijatoiminnasta ja uusista koulutuksista. Tarvetta on ilmennyt myös koulutuksen käyneille lisätuen ja -ohjauksen osalta. Heille järjestetään jatkokoulutusta sekä vertaistapaamisia.

Toiminnasta ovat olleet kiinnostuneita alueen koulut ja oppilaitokset. Kiinnostusta on ilmennyt ammattilaisten ja muiden toimijoiden keskuudessa, kun on käyty maakunnassa kertomassa toiminnasta. On tarve viedä tietoa ja koulutusta maakuntaan, sillä kiinnostuksesta huolimatta toimijat eivät itse etsiydy mukaan kiireen ja resurssipulan vuoksi.

Tämä lupaava osallisuuden käytäntö on luonut uudenlaista yhteistyötä koko Lapin alueella psykiatrisen sairaanhoidon piirissä. On syntynyt mielenterveystoimijoita ja kokemusasiantuntijoiden tarjoamaa osaamista koordinoiva, pysyväisluonteinen taho, joka edistää ja tukee kokemustiedon välittämistä sekä kiinnittää kokemusasiantuntijat keskinäiseen vertaistukeen ja yhteistyöhön. Takana on pitkä kehittämissyhteistyö Lapin sairaanhoitopiirin kanssa Rovaniemellä.

Rovaniemelle toiminta on juurtunut osaksi sairaanhoitopiirin kehittämistoimintaa ja potilastyötä Muurolassa (Balanssia päivään -ryhmät sairaalan osastolla sekä kokemusasiantuntijan päivät kuntoutusjaksoilla).

Toiminnan juurtumisesta kertovat oppilaitosten vakiintuneet pyynnöt kokemusasiantuntijoista tietyille opintojaksoille sosiaali- ja terveysalalla Rovaniemellä ja Saamelaisalueen koulutuskeskukseen etäyhteydellä. Kokemusasiantuntijoita pyydetään myös messuille ja tapahtumiin muualle Lappiin, kuten Sodankylään ja Kemiin. Kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämistyötä jatketaan Balanssi ry:n toimesta yhteistyöverkoston kanssa myös virtuaalisen vertaistuen tarjoamisen suhteen.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

